

'שם עולם'

ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת (ישעיה נה)

מתורת גדולי ישראל שלא זכו להשאיר אחריהם זרש"ק

פרשת ויגש ה'תשפ"ד

בס"ד גליון 11

לעולם. כפרעה, לשון התגלות. רצה לומר שזהו רצונך אשר התגלות כבודך יהיה נראה על ידי פעולת הצדיקים, כדי שישפיעו כל טוב וברכה ורחמים וישועה וחיים טובים על כל ישראל, אמן כ"ר.
תולדות יצחק | רבי יצחק שפירא (מנשכיו) בן רבי מרדכי | כ"א בשבט ה'תרכ"ח

ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו

ופרש"י שעל המקדשות שעתידים להיות בחלקיהם וליחבר בכו. ובין נא הא גם באחיו כתיב (פסוק טו) "וינשק לכל אחיו ויבך עליהם וגו'", ולא פירש רש"י שעל חורבן המקדשות בכה, אבל במס' ראש השנה (כח.) על "מצוות לאו ליהנות נתנו", פירש"י "ד"ה לא ליהנות" "אלא לעול על צואריהם נתנו", וזה הרמז שבכו על עול המצוות הסר בשעת חורבן.

על כל איש ישראל יש עול בצוארו, שכזאת וכזאת מוכרח הוא לעשות בתורה ומצוות בכל יום, גם מחשבותיו ודיבוריו יהיו בקדושה, ואפילו בשעה שיש לו מניעות ג"כ מתחזק בשביל העול שבצוארו. משא"כ כשבאה עת חורבן שהצרות מתגברות מאוד, וכל קודש מישראל נחרב חס וחלילה, אז לא רק מה שאין נותנים להם לעשות אינם עושים, רק בכלל העול סר מעליהם חס וחלילה מגודל הצער והשברון, ועל זה בכו זה על זה על צואריהם [הוסר העול] שבשעת החורבן, לכן באחיו שלא כתיב שנפלו על צואריהם לא פירש רש"י שבכו על החורבן.

וזה הרמז גם הלאה ביוסף שנפל על צוארו של יעקב, ויעקב לא נפל על צוארו של יוסף ולהלן (מו כט, ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו שנה וירא אליו ויפל על צוארו ויבך על צוארו עוד), ופירש רש"י (שם דה ויבך) שקרא קריאת שמע.

ונודעת הקושיא בספרי כ"ק אדוני אבי מורי הה"ק זצוק"ל למה דוקא בשעה זו קרא קריאת שמע, ולמה לא קרא יוסף קריאת שמע אז. ולפי הנזכר לעיל כיון שגם כאן כתיב "ויפול על צוארו" מרמז ג"כ להנזכר לעיל שיוסף בכה על העול שבצוארו, היינו שישראל באים עתה לגלות מצרים, ואיך יקיימו עול המצוות אשר בצוארם, והראה לו יעקב אבינו קריאת שמע, פשוט במסירות נפש. וגם כי איתא בספר הקדוש מאור ושמש (פר' בראשית ד"ה והנה) שהאיש שאומר בבוקר קריאת שמע כתיקונה, אז עבודתו את ד' שבכל היום עולה כתיקונה.
אש קודש | רבי קלונימוס קלמיש שפירא בן אלימלך | ד-ה חשוון ה'תש"ד

וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ואחרי כן דברו אחיו אתו

וינשק לכל אחיו ויבך עליהם, ולא נזכר שגם אחיו בכו עליו כמו שנזכר בפסוק הקודם ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו, וכן (מו' כט) ויאסור יוסף וגו' ויבך על צואריו, והרגישו חז"ל שלא נזכר ויבך יעקב על צוארו, ותיירצו שקרא ק"ש. ונראה בזה על דרך שאחז"ל ולא יכלו דברו לשלום שמתוך גנותן אתה בא לידי שבחן שלא דיברו אחד בפה ואחד בלב, וכמו כן הרגישו בפנימיות שחסר להם שתהיה הבכיה בכל האמת ולכן מנעו מהבכיה והנשיקה, וראה גדלות של שבטי יה וגודל מדרגתם במדת האמת, אע"פ שהיו עתה במצב של סכנת נפשות לפי דעתם כנראה מהפרשה ומחז"ל, מ"מ לא הראו תנועה קלה שאינה אמיתית לפי דעתם, ואע"פ שבודאי נכמרו רחמם על יוסף אלף אלפים יותר מעשו הרשע, מ"מ לא נסוגו ממתת האמת על חוט השערה, שהאמת מציאותם, וכל זאת

ויגש אליו יהודה... כי כמוך כפרעה (מד יח)

פירש רש"י חשוב אתה בעיני כמלך, ומדרשו סופך ללקות בצרעת כמו שלקה פרעה וכו', ד"א מה פרעה גוזר ואינו מקיים וכו', ד"א כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך. יש לקשר ד' פירושים הללו, דלכולם כוון, ע"פ מה שאמרו בגמרא (תענית יח.) כשהוציאו לפפוס ולוליניוס להריגה, א"ל השר, יבוא בוראכם ויצילכם מידי, כדרך שנעשה נס לחנניה מישאל ועזריה שניצולו מיד נבוכדנצר, השיבו לו, נבוכדנצר מלך הגון היה וראוי לעשות נס על ידו, אבל אתה אינך כדאי לזה, עיי"ש. וכן מצינו שהקב"ה החריב בית המקדש ביד מלך דוקא, כמש"א (גיטין נו.) שנאמר (ישע"י לד) לבנון באדיר יפול. ועוד אמרו רז"ל (שם וסנהדרין קד.) כל המיצר לישראל נעשה ראש, לפי שהקב"ה רוצה לענשו לנקום ממנו נקמת עמו ישראל, וממילא יתגדל ויתקדש שם שמים על ידו, על כן אין כבודו להזדקק עם אדם פשוט, ועושהו ראש כדי שיוכל לענשו אח"כ להתגדל שמו יתברך על ידו. אשר לאו כל אדם זוכה שיתקדש שם שמים על ידו.

והנה, דבר זה השיב יהודא ליוסף, כי חשוב אתה בעיני כמלך, מהיות כן יש לך לחוש שסופך ללקות על ידו כפרעה, כי כדאי והגון אתה לכך שיתקדש שם שמים על ידך, שתלקה כמו פרעה. אמנם, אולי טעיתי ואינך כדאי וראוי לכך, אזי אל תדמה בנפשך שתפטור מכל, כי אם אינך כדאי שתקבל עונש משמים, אזי אני אהרוג אותך ואת אדוניך, מאחר שהנך גוזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה, מגיע לך כן. אלא שאולי אינך ראוי שיתקדש שם שמים על ידך לקבל העונש מן השמים בדרך נס.

קרן לדוד | הרב אליעזר דוד גרינוולד בן הרב עמרם | א' בסיוון ה'תרפ"ח

כי כמוך כפרעה (מד יח)

ועוד י"ל כי כמוך כפרעה, ויבואר בהקדם על פי מאמר מר אבי הגאון הקדוש נבג"מ זצוקללה"ה ז"ע על פסוק (דברים ג כד) כי מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך. ודייק כ"ק זצ"ל דהוה ליה למימר כי מי בשמים ובארץ וגו', וביאר כ"ק זצ"ל כי מ"י מספר נו"ן, הרומז לנו"ן שערי בינה. 'אל' הוא הצדיק כדכתיב (ג' כ) ויקרא לו אל, והוא דבוק לנו"ן שערי בינה, וצדיק כזה יכול לפעול בעבודתו הקדושה לעשות כמעשהו ובגבורתו יתברך, כדאיתא בגמ' הק' (עי' ב"ר ע"א) הקב"ה מוריד גשמים, וכן אליהו. הקב"ה מחיה מתים, ואליהו מחיה מתים. הקב"ה פוקד עקריות, ואלישע פוקד עקריות, וכן אליהו שלח ברכה בכד וצפחת וכדומה, וכמו כן כל הצדיקים. וכדכתיב (שמואל ב. כג ג) צדיק מושל ביראת אלקים, מי מושל בי צדיק (מועד קטן טז.). וזהו רצון הבורא יתברך שיהיה להצדיק כח הזה לשבר כל הרעות, ולהשפיע כל טוב על ישראל.

ובזה יבואר הכתוב לנוכח, שאין זה דרך תימה רק הכתוב אומר כי מ"י אל, היינו הצדיק הדבוק בנו"ן שערי בינה. וזהו בשמים ובארץ, ותרגומו במ"א (עי' ת"ז כט.) דאחיד בשמיא ובארעא. אשר יעשה, רצה לומר יכול לעשות. כמעשיך וכגבורותיך, היינו כי זה רצונך ע"כ ודפח"ח.

ועל פי זה יבואר גם כאן. כי כמוך, כ"י ר"ת כ"ת ר"א. כתר מספר תר"ך רומז לתר"ג מצות, ושבע מצות דרבנן, המרומזים בעשרת הדברות שיש בהם תר"ך אותיות. ויראה הוא השער הראשון לכנוס לעבודת ד', כדכתיב (תה"ק י) ראשית חכמה יראת ה'. וכל זה רומז להצדיק המקיים התורה והמצוות. וזהו כ"י כמוך, היינו שיוכל לפעול בעבודתו הקדושה, לעשות כמוך, להוריד השפעות טובות וברכות

היפך מדרך העולם שמתירים עצמם לחנופה הכי מגונה בשביל פחד קטן מאדם.

מליץ יושר | רבי ראובן מלמד בן רבי משה ליב | כ"ג תשרי התשמ"ז

ויאמר אלוקים לישראל במראת הלילה (מו ב)

הנה אצל אברהם ויצחק לא מצאנו זה רק ביעקב כאן וביצא היינו מפני שהיה מוכן לצאת לחור"ל לגור, לכן בא אליו התגלות אלקות בלילה להראות שאף בלילה בחשכת הגלות שורה שכינה בישראל, כמו שאמרו גלו לבבל שכינה עמהם, ולזה אברהם תקן תפילת שחרית ויצחק מנחה ויעקב ערבית, והן איברים ופרדים שהן קריבין בין ביום בין בלילה, והנה אמרו ז"ל שאין השכינה שורה בחור"ל רק למי שהיה רואה בארץ ישראל, כמו שאמרו על יחזקאל סוף מוע"ק, לכן סוף עבודה כמו הקטרת איברים שכבר נשחט ונזרק ביום נוהג אף בלילה. בינה זה, ולזה אמר יענך ד' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב, שבזמן שהם בצרה ובחשכת לילה ישגבך אלקי יעקב שנגלה אליו בלילה ודוק.

ומזה יצא לנו מוסר השכל שכאשר ישראל אוהזין אל הקבלה הנאותה, והולכים בדרכי ולמודי אבותיהם, אז הישראלי הוא גוי איתן עתיק יומין, אשר נגלו אליו האלקים בהיות המקדש על מכוננו, אז והנה לפי הנראה מדברי המדרש אלו כי זה שני עניינים, אחד לדין דיני הוראה והשני ללמוד. ובאמת הלא אחד הוא הוראה ולמוד ומאי זה מחלק לנו המדרש התורה לשנים.

ונלענ"ד לפרש דהנה בתרי"ג מצות יש לנו מצות לימוד תורה, ושננתם לבניך, ולמדתם אותם, והגית בו יומם ולילה, הטיל עלינו התורה החוב ללמוד כדי לדעת דיני איסור והיתר דיני שארי מצות בכל הפרטים, ובה אנו משונים משאר האומות, כי כל העמים יש להם תורות ודינים חוקים ומשפטים, אבל עיקר תכלית למודם הוא רק בכדי לדעת הדינים איך להורות בכל עניינים, עורך דין ושופט לומדים דיני משפטים, מהנדסים במקצוע שלהם אחד בחשמל, השני בבנינים וכדומה, הרופא בעניני סמים ורפואות, ועל כולם לומדים רק לדעת הדינים והמשפטים שצריכים למקצוע שלהם, ועל ידי זה להבטיח להם פרנסתם וקיומם בתבל, אמנם אנחנו עם ישראל אם כי גם אנחנו צריכים ללמוד כדי לדעת הדינים חוקים ומשפטים שצוינו הבורא ית"ש ולקיים התרי"ג מצות, אבל חוץ זה יש לנו מצוה וחוב ללמוד התורה הקדושה לא לשם תכלית אחר, רק לקיים מצות לימוד התורה, וכיון שלכל עמי התבל עיקר מטרתן בלימוד הוא רק לדעת הדינים, כל אחד לפי מקצוע שלו, לכן מזמן לזמן הם משנים תורתם כדי להתאים הדינים והחוקים לפי רוח הזמן, לא כן אנחנו בני ישראל קבלנו התורה מסיני, וזאת התורה לא תהא מוחלפת, ואסור לשנות מהתורה אפילו כקוצו של יוד כי היא מתאמת לכל דור ודור.

ובזה יש לומר בדרך אפשר פשוט בגמרא סוף מסכת קנים, זקני ע"ה כל זמן שמזקינים דעתן מטורפת עליהן, וזקני ת"ח כל זמן שמזקינים דעתן ניתוספת עליהן, שנאמר ביששים חכמה, כי זקני ע"ה ואוה"ע אצלם התורה מתחדשת ומשתנית מדור לדור ומזמן לזמן, וממילא הזקן מדור הישן אם כי רכש הרבה ידיעות בלמודי החול, על כל זה לעת זקנותו הוא כאיש בער ולא ידע, כי התורה שלמד כבר נתבטלה ויש תורה חדשה אצלם, וע"כ דעתן מטפשת, אבל זקני ת"ח כיון דתורתנו הקדושה אינה מתחלפת, ואין בה שום שינוי ח"ו רק כפי המסורה והקבלה, ממילא מי שהוא זקן, וזקן זה שקנה חכמה", שלמד הרבה ויודע הרבה יותר מהצעיר שלמד רק איזה זמן, וע"כ דעתן ניתוספת עליהן.

נחזור להנ"ל כי אצלנו לימוד תורה"ק הוא לא רק כדי לדעת הדינים באו"ה וכל עניני החיים, אולם זה מצוה בפני עצמה ללמוד וללמד, ובה יש להבין דברי הגמרא במס' נדרים (דף פ"א) על הפסוק על מה אבדה הארץ, דבר זה שאלו לחכמים ולנביאים ולא פירושוהו עד שבא הקב"ה בעצמו ופירשו על עזבם את תורתו, אר"י אמר רב על שלא שלמד הרבה ויודע הרבה יותר מהצעיר שלמד רק איזה זמן, ויש לומר לפי

שורה השכינה עמהם גם בחור"ל גם בלילה, אבל בזמן ששכחו ברית אבותיהם ואינם הולכים בדרכיהם אז כשהם בפני עצמם הלא אין שכינה שורה בחור"ל ונסתלקה שכינה מהם ונתונים למשסה ולבו, כי שאינו חושב עצמו לגוי עתיק שכבר ראה והיה דבר ד' אליו ודו"ק.

ובזה יובן מה דאמר (ירמ' ל"ב) כי על אפי ו על חמתי היה העיר הזאת כו' להסירה מעל פני הוא כי בגבעון כתוב בלילה הוא נראה אלקים לשלמה זה בבמת צבור, וכשנבנה הבהמ"ק והתפלל והיה גלוי שכינה כתוב וירא ד' אל שלמה בלילה בדברי הימים, ולא זכה להראות אליו ד' ביום אחרי גלוי שכינה כזאת לעיני כל ישראל, יען כי גזר על ישראל שיגלו על שנשא בת פרעה כו', לכן היה מתגלה להם בלילה להורות שגם בגלותן יהיה ד' עמהם, ולזה אמר במלכים בגבעון נראה ד' אל שלמה בחלום הלילה, ולכשנבנה בהמ"ק וירא ד' אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון לא במעלה גבוה יותר רק כמו בגבעון. ודו"ק.

משך חכמה | רבי מאיר שמחה הכהן בן רבי שמשון קלונימוס קלמן | ד' אלול ה'תרפ"ו

ואת יהודה שלח לפניו להורות לפניו גושנה (מו כח)

איתא במדרש להורות, לתקן להם בית וועד להורות ושיהיו השבטים לומדים בו תורה.

הנ"ל דהכוונה בזה דהנה יש חיוב לברך קודם הלימוד לעסוק בדברי תורה, ואנו יוצאין במה שמברכין בברכת השחר, דזה קאי על כל היום, אמנם זה דוקא אם מצות לימוד התורה הוא מצוה בפני עצמו, ולא רק כדי לדעת הדינים, אז יש חיוב לברך קודם קיום המצות, אבל אם הלימוד הוא רק בכדי לדעת הדינים, אם כן הוא רק הכשר מצוה, ועל הכשר מצוה לא מברכין, וזה ה"י חטאם של הדור ההוא שלא חשבו ללימוד התורה למצוה בפני עצמה, ורק כדי לדעת הדינים וא"כ הוי רק הכשר מצוה ועל כן לא ברכו בתורה תחלה ולפי שיטתם אין המצוה של תלמוד תורה על כל אחד ואחד רק למי שרוצה להורות הוראה ומשום חטא זה שבטלו לימוד התורה מכלל ישראל נגלו מארצם.

ולפי זה יש לומר כוונה בדברי הגמרא תענית (דף ט) על הפסוק אל תרגזו בדרך שאמר יוסף לאחיו, אמר ר"א אל תתעסקו בדבר הלכה, במתניתא תנא אל תפסעו פסיעה גסה וכו' וי"ל דיוסף שלח את אחיו לביתם כדי שיבואו עם אביהם למצרים וירא יוסף שמא לא ירצה אביו לירד מצרימה עם בניו ובני ביתם מפחד שלא יתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם, ועל כן צוה יוסף על אחיו שיאמרו לאביהם את הדברים הנ"ל שאמר יוסף אליהם, אשר על ידי זה בטוח שבניו ודורות אחריהם ישמרו את דרך התורה ולא יעשו כמעשה ארץ מצרים, אמר אל תרגזו בדרך שלא יתעסקו בדבר הלכה, שלא יהא עסק התורה רק בשביל הלכה כדי לדעת הדינים, רק שלימוד התורה בפני עצמו הוא מצוה שציונו הבורא, ואז התורה מגינה ומצלי והמאור שבה מחזיר למוטב, ואל תפסעו פסיעה גסה היינו שלא לילך קדימה ולשנות ח"ו אפילו אות אחת מן התורה, וגם כי מצות תלמוד תורה חל על כל אחד מישראל.

והנה יש גירסא בגמרא הנ"ל שיוסף אמר גם הכניסו חמה בעיר, וההסבר בזה כי בעיר גדולה למשל בלונדון יש אור רק למי שגר בקומה העליונה אבל למטה בעיר לא נראה אור השמש, וכן בלימוד התורה שהוא נדמה לשמש, לא יחשבו שרק השכבה העליונה כלומר הרבנים ומורי הוראה הם צריכים ללמוד תורה, לא, רק יש חיוב על כל אחד מישראל לקיים מצות והגית בו יומם ולילה.

ובזה מובן דברי המדרש הנ"ל ואת יהודה שלח לפניו להורות לפניו גשנה, לתקן להם בתי דינין והוראה, וגם בית שיהיו השבטים לומדים בו, כי גם אותם שלא היו צריכים להוראה יהיו גם כן לומדים התורה, כי זה מצוה בפני עצמה, ועל ידי שלשה דברים הנ"ל שאמר יוסף לאחיו היה יעקב אבינו בטוח בדורות אחריו שיהיו שומרים התורה ויזכו לגאולה כ"ר.

אמרי בינה (בתוך הספר אמרי שפר) | רבי נפתלי הירץ בוימעל בן רבי נחום | ד' ניסן ה'תשל"ה

לודע בר קיימא: חיים שמעון בן לאה, דניאל בן גאולה, כמוס בן פלילה, אלעזר מנחם בן חסיה, לוי בן גאולה. לע"נ: חיים בן יהודה, שמעון ישראל בן מאיר צבי, חנה בת ראובן, דבורה לאה בת ברוך, ר' יששכר בן כמיסה, ר' גד בן זיהרה, אליהו בן הלנה, מרים בת מטילדה. לזיווג הגון: הודיה בת רות.

יו"ל ע"י מערכת 'שם עולם' | ניתן להקדיש לע"נ ולזכות בזש"ק בנדרים פלוס תחת השם קרן 'יד לתורה' בקסגוריית עלון 'שם עולם' | להרשמה לרשימת התפוצה ובכל עניין ניתן לפנות במייל cho0533161136@gmail.com ובטלפון 053-3161136